

((سلسله احكام فقهی)) ۲

احكام

نماز جمعہ و

جماعت

تدوین و تقدیم :

مؤسسه ی فرهنگی قرآن و سنت نبوی روانسر

فهرست مطالب

صفحه	موضوع	ردیف
۳	مقدمه	
۴	فصل اول :	
۵	اهمیت و فضیلت نماز جماعت	۱
۸	خصوصیات امام	۲
۱۰	شروط اقتداء	۳
۱۸	قطع اقتداء در نماز جماعت	۴
۱۹	عذرهای ترک جماعت	۵
۲۰	آثار تربیتی نماز جماعت	۶
۲۲	فصل دوم :	
۲۳	اهمیت و فضیلت نماز جمعه	۱
۲۵	نماز جمعه بر چه کسی واجب است	۲
۲۷	شرایط اختصاصی نماز جمعه	۳
۳۰	شروط خطبه های جمعه	۴
۳۱	آداب جمعه (برای امام جمعه)	۵
۳۲	آداب جمعه (برای نمازگزاران)	۶

صفحه	موضوع	ردیف
۳۴	رسیدن به نماز جمعه	۷
۳۵	استخلاف یا جانشینی امام	۸
۳۶	سنت های جمعه	۹
۳۸	منابع و مآخذ	۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَاتَّبَاعِهِ أَجْمَعِينَ...

نماز جماعت فرض کفایه است یعنی بر همه اهل محل واجب است نماز را با جماعت در مسجد برگزار نمایند حال اگر عده ای نتوانند در مسجد حاضر شوند و تعدادی جماعت را برگزار نمایند تکلیف از سایرین ساقط می شود در غیر این صورت همگان گناهکار محسوب می شوند .

ابوهریره (خداوند از او راضی باد) گوید مرد نابینایی به خدمت پیامبر ص آمد و گفت : ای رسول خدا ص کسی نیست که دستم را بگیرد و مرا به مسجد بیاورد مرا اجازه ده که در خانه نمازهایم را بگزارم. پیامبر ص بدو اجازه داد . نابینا برخاست و رفت ، پیامبر ص او را ندا داد و فرمود : آیا صدای اذان را می شنوی ؟ نابینا گفت : بلی . پیامبر ص فرمود : پس اجابه کن و به مسجد بیا . (سپس خدای را که خواننده گرامی نابینا نیست ، پس مسئولیت خویشتن را بدان و در عمل بدان کوشا باش).

در رسالهٔ قبلی به بیان احکام نماز پرداختیم در این رساله هم به یاری خداوند متعال احکام نماز جماعت و جمعه را بیان خواهیم نمود . امید است مورد استفاده عزیزان قرار گرفته و آن را مورد توجه خاص خود قرار داده و عمل نمایند و راهنماییهای خود را از ما دریغ نداشته و از دعای خیر خویش محروم ننمایند.

مؤسسه ی فرهنگی قرآن و سنت نبوی روانسر

اهمیت و فضیلت نماز جماعت

نماز جماعت یکی از شعایر مهم اسلامی است که پیامبر ص درباره ی اهمیت آن می فرماید .

((صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً))^(۱) نماز جماعت بیست و هفت درجه برتری دارد بر نمازی که به تنهایی برگزار می شود.

همچنین پیامبر ص فرمود : ((مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ وَلَا بَدْوٍ لَا تَقَامَ فِيهِمُ الْجَمَاعَةُ إِلَّا اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ ، فَعَلَيْكَ بِالْجَمَاعَةِ فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذِّبُّ مِنَ الْعَنَمِ الْقَاصِيَةَ))^(۲) .
هیچ سه نفری در شهر یا صحرا نیستند که نماز جماعت را برپای ندارند مگر اگر اینکه شیطان بر آنها چیره می شود ، پس بر تو باد گزاردن نماز به جماعت ، زیرا گرگ گوسفند جدا شده و دور افتاده از گله را می خورد .

گزاردن نماز با جماعت در خانه ، ثواب نماز جماعت را دارد اما نماز جماعت مسجد ثوابش بیشتر است. و جماعت در مسجد

۲- رواه ابوداود و التّسائی و احمد و الحاکم

۱- رواه الخمسة الا ابداود

نزدیکتر بهتر از مسجدِ دورتر است . مگر رفتن به مسجد دورتر
بخاطر آباد کردن و برگزاری جماعت در آن باشد .
زنان می توانند برای شرکت در نماز جماعت به مسجد
بروند با این حال گزاردن نمازشان در خانه بهتر است .
اگر شخص نمازگزار قبل از سلام دادن امام ، نیت جماعت
بیاورد ثواب جماعت را در می یابد .
نماز پشت سر فاسق و اهل بدعت درست نیست . و نماز
پشت سر شخص ظالم موقتاً بخاطر حفظ مصلحت جایز است نه
در همه حال .

((مَنْ صَلَّى أَرْبَعِينَ يَوْمًا فِي جَمَاعَةٍ يُدْرِكُ التَّكْبِيرَةَ الْأُولَى
كُتِبَ لَهُ بَرَاءَتَانِ ، بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَ بَرَاءَةٌ مِنَ النِّفَاقِ)) .
هرکی چهل روز نماز را با جماعت بگذارد و تکبیر اول نماز را
دریابد برای او دو برائت و دوری نوشته شود : دوری از آتش
جهنم و دوری و پاکی از نفاق.

فصل اول :

نماز جماعت

خصوصیات امام جماعت

- ۱- امام جماعت^(۱) باید از دیدگاه مأموم^(۲) نمازش از هر جهت کامل و بی عیب باشد.
- ۲- کسی که نمازش از دیدگاه مأموم باطل باشد اقتداء^(۳) به او درست نیست .
- ۳- اقتداء به کسی که در حال اقتداء است جایز نیست .
- ۴- اقتداء به کسی که بایستی نمازش را (به دلیل کامل نبودن وضو به سبب تیمم و ...) اعاده کند (دوباره بخواند) جایز نیست.
- ۵- اقتداء به کسی که معلوم نیست امام است یا مأموم , درست نیست .
- ۶- اقتداء کسی که نمازش کامل است به کسی که نمازش ناقص است جایز نیست.
- ۷- اقتداء به کسی که قرائتش سبب تغییر معنی کلمات شود درست نیست . مثلاً بجای ((انعمت)) ((انعمت)) بگوید .
- ۸- اقتدای مرد به زن و خنثی (نرماده) جایز نیست .

۱- امام جماعت : پیشنماز , کسی است که دیگران پشت سر او نماز به جماعت برگزار می کنند . ۲ - مأموم : کسی یا کسانی هستند که پشت سر امام نماز می گزارند . ۳ - اقتداء : به معنی پشت سر کسی نمازگزاردن می باشد .

- ۹- اقتدای زن به خنثی و اقتدای زن به زن جایز است .
- ۱۰- اقتدای زن و مرد و خنثی به بچه ممیّز^(۱) جایز است .
- ۱۱- اقتداء به کسی که تیمم کرده و اعاده نماز بر او واجب نباشد درست است .
- ۱۲- اقتدای سالم به سَلْسَ الْبُول (کسی که نمی تواند ادرار خود را نگهدارد) درست است .
- ۱۳- اقتدا به کسی که خُف پوشیده و روی خُف ، پاها را مسح کرده جایز است.
- ۱۳- اقتدای مقیم به مسافر و مسافر به مقیم جایز است.
- ۱۴- اقتدای بینا به نابینا جایز است .
- ۱۵- اقتدای زن پاک به مُسْتَحَاضَه که در مدت پاکی باشد , جایز است.
- ۱۶- اقتداء به اهل بدعت جایز نیست .
- ۱۷- اگر معلوم شود امام شایستگی امامت را نداشته است اعاده نماز بر مأموم واجب است .
- ۱۸- اگر معلوم شود امام جُنُب بوده یا نجاستی نهانی بر بدن داشته است , اعاده نماز بر مأموم واجب نیست.

^۱ - قدرت تشخیص خوب و بد را داشته باشد .

۱۹- اقتداء به امام نشسته معذور جایز است .
 ۲۰- حاکم و فرمانروای واجد شرایط در حوزه فرمانروائیش بر دیگران و صاحب خانه بر مهمان و مُستأجر بر مُؤجر در امامت حق تقدم دارد.
 ۲۱- عالمتر به کسی که قرائتش بهتر، و با تقواتر و کسی که سن و سالش بیشتر و نسبش والاتر است به امامت سزاوارتر است .

شروط اقتدا

اقتداء به امام و درست بودن آن هفت شرط دارد که عبارتند از:
 ۱- پیش نیفتادن بر امام در گفتن تکبیرة الاحرام^(۱) ، اگر در گفتن تکبیرة الاحرام از امام جلو بیفتد نمازش باطل است .
 ۲- پیش نیفتادن بر امام در مکان نماز خواندن ، اگر در مکان نماز خواندن از امام جلو بیفتد نمازش باطل است .
 _ اگر یک مرد (مذکر) برای جماعت حاضر شود در طرف راست امام کمی عقب تر می ایستد . اگر علاوه بر یک مرد ، زن

۱- تکبیر (الله اکبر) بعد از نیت را تکبیره الاحرام گویند .

دیگری باشد . زن هم در پشت سر آن مرد به نماز می ایستد .
اگر دو نفر مرد باشند در یک صف در پشت سر امام قرار
می گیرند .

- اگر مردان و زنان و کودکان برای جماعت حاضر شوند . مردان
در پشت سر امام ، پسر بچه ها بعد از صف مردان و زنان پس از
آنها قرار می گیرند .

- اگر زنی امام جماعت زنان شود در وسط صف زنان کمی
جلوتر قرار می گیرد .

- ایستادن در صف اول و طرف راست صف ها ثوابش بیشتر
است . و منظم و فشرده ایستادن هم سنت است .

۳- آگاهی مأموم از حرکات و نشست و برخاست امام در قیام و
رکوع و سجود و... , این آگاهی با دیدن و یا شنیدن صدای امام
و یا دیدن بعضی از مأمومین آگاه از انتقالات امام صورت
می گیرد .

- خواندن نماز در یک مسجد هرچند فاصله بین امام و مأموم
هم زیاد باشد اقتداء جایز است. به شرطی که این قسمت های
مختلف باهم آمد و شد داشته باشند و در بین آنها میخکوب
نشده باشد .

- اگر نماز جماعت در فضای باز برگزار شود فاصله بین امام و مأموم بیش از صد و پنجاه متر نباشد ، جایز است حتی اگر راه یا رودخانه ای در بین امام و مأموم فاصله شود .

- اگر امام و مأموم در یک یا چند ساختمان و یا مسجد و فضای باز نماز بخوانند به شرطی که مانعی برای دید امام نباشد و راه آمد و شد به طور عادی به طرف امام وجود داشته باشد ، اقتدا درست است .

- پس از شروع اقامه نماز جماعت ، شروع کردن به نماز سنت مکروه است . و اگر شخص نماز سنت می خواند و جماعت اقامه شود . اگر نماز سنت باعث از دست رفتن نماز جماعت نشود . نماز سنت را تمام کند و اگر باعث از دست رفتن نماز جماعت شود سنت است نماز سنتش را قطع کند و اگر سبب از دست رفتن نماز جمعه شود قطع کردن نماز سنت واجب است . اما جز برای رسیدن به نماز جمعه ، نماز قضا به خاطر رسیدن به جماعت قطع نمی شود .

۴- نیت گزاردن نماز به جماعت در هنگام تکبیر^۱ الاحرام از سوی مأموم ضروری است . مثلاً : نیت دارم ۴ رکعت نماز ظهر را با جماعت بجا می آورم (برای خدا) الله اکبر .

- نیت امامت برای امام در نماز جماعت سنت ولی برای نماز جمعه واجب است . اگر در نماز جمعه نیت امامت نیاورد نمازش درست امام ثواب جماعت ندارد.

- اگر مأوم نیت جماعت نیاورد جایز نیست از امام تبعیت کند و اگر تابع امام شود نمازش باطل است .

_ اقتدای کسی که نماز فرض می گزارد به کسی که نماز سنت می گزارد و نماز حاضر به نماز قضا و اقتدای مقیم به مسافر و اقتدای کسی که نماز ظهر می گزارد به کسی که نماز عصر می گزارد جایز است .

۵- توافق و نظم و هماهنگی امام و مأوم در رکوع و سجود و تعداد رکعات نماز و ...

- اگر کسی به تنهایی مشغول نماز باشد و شخص دیگری به او اقتدا کند , امام می تواند در دل خود نیت امامت بیاورد تا از ثواب جماعت برخوردار شود .

- کسی که به تنهایی نیت نماز را آورده باشد می تواند به کسی دیگری که بعد از او نیت نماز را آورده باشد اقتداء کند .

- اگر امام در حال اقامه نماز باشد شخص دیگری مشغول وضو گرفتن باشد و به او بگوید , من هم به شما اقتدا می کنم . امام

نیت جماعت بیاورد . اگر اقتداء کند هر دو فضیلت جماعت را دریافتند اما اگر شخص اقتداء نمود نماز امام درست و اجر جماعت هم می برد.

۶- موافقت مأموم با امام در افعال نماز .

- اگر امام ارکان نماز را ترک کند مأموم نباید از او پیروی کند.
- اگر امام یکی از سنت های مهم نماز (همچون قنوت در نماز صبح و تشهد اول) را ترک کند , مأموم یا باید از امام تبعیت کند و یا اگر آن سنت را انجام دهد بایستی نیت جدایی از امام و جماعت را در دل بیاورد در غیر این صورت نمازش باطل می شود .

۷- پیروی از امام در افعال نماز

- مأموم نباید در افعال نماز (تکبیرة الاحرام, رکوع و سجده و ...) از امام جلو بیفتد.

- اگر مأموم با امام در افعال نماز هم حرکت شود نماز باطل نمی شود جز در تکبیرة الاحرام که نماز باطل می شود.

- اگر مأموم ناآگاهانه در یک رکن از امام عقب بیفتد نمازش باطل نمی شود اما اگر آگاهانه و عمدی باشد و به سبب تند خواندن امام یا طبیعتاً کند خواندن خود او نباشد نماز باطل

می شود . اما با این دو دلیل در صورتی که بین او و امام سه رکن فاصله نشود می تواند نمازش را ادامه دهد , نمازش درست است.

- اگر مأوم جا مانده از نماز جماعت بعد از آوردن نیت جماعت , امام به رکوع برود تا زمانی که امام از رکوع بلند نشده مأوم به رکوع برسد و آرام بگیرد , برای مأوم یک رکعت محسوب می شود. اما اگر بعد از خم شدن برای رکوع , امام بلند شود برای مأوم رکعت محسوب نمی شود.

- اگر بعد از نیت تکبیر^۴ الاحرام مأوم , امام از رکوع بلند شود و مأوم (در رکعت اول) هنوز به رکوع نرفته باشد نیت جماعت درست است اما برای مأوم رکعت محسوب نمی شود.

- اگر مأوم با وجود داشتن فرصت برای خواندن سوره فاتحه . به یاد آورد که فاتحه را نخوانده و یا در خواندن آن شک کند , بایستی نماز را ادامه داده و بعد از سلام امام یک رکعت دیگر نماز بخواند و بعد از خواندن تشهد سلام دهد. اگر قبل از رفتن امام به رکوع باشد بایستی فاتحه را بخواند و امام را دنبال کند.

- اگر مأوم سهواً از امام تخلف کند یا سبقت بگیرد (مثلاً قبل از امام به رکوع یا سجده رود) بایستی هرچه زودتر به جای خود برگردد یا در همان حالت منتظر رسیدن امام باشد .

- سبقت بر امام در دو رکن ، نماز را باطل می کند ، اگر غیر عمد باشد بایستی بعد از سلام دادن امام برای جبران اشتباه یک رکعت دیگر نماز بگذارد .

- جلو افتادن از امام در خواندن سوره فاتحه و تشهد ، نماز را باطل نمی کند .

- مأوم در رکعت اول و دوم در نمازهای صبح و مغرب و عشاء بعد از خواندن سوره فاتحه بایستی سکوت کرده و به قرائت امام گوش فرا دهد. و در رکعت سوم و چهارم ، امام و مأوم هر دو آهسته فقط سوره فاتحه را می خوانند.

- در نمازهای ظهر و عصر ، امام و مأوم هر دو در رکعت اول و دوم آهسته حمد و سوره را می خوانند و در رکعت سوم و چهارم فقط حمد آهسته خوانده می شود.

- امام حمد و سوره ی نمازهای صبح و مغرب و عشاء و قنوت نماز صبح را جهریه (آشکارا) و با صدای بلند و نمازهای ظهر و

عصر را سرّیه (نهانی و بی صدا) می خواند ولی مأموم در هر صورت آهسته می خواند.

- در نماز جماعت صبح امام و مأموم هر دو تسبیح قبل از قنوت را آهسته (یا امام کمی بلند) خوانده و جمله های دعائیه قنوت را امام با صدای بلند خوانده و مأموم فقط در پایان هر دعا آمین می گوید ، از ((فَأَنْكَ تَقْضِي وَ لَا ...)) به بعد مأموم هم بدنبال امام آهسته قنوت را تا پایان می خواند.

- اگر امام در رکوع باشد و تازه وارد بعد از نیت و گفتن الله اکبر تَحْرَمُ (تکبیر۴ الاحرام) و سپس با گفتن الله اکبر (الله اکبر انتقال به رکوع که مستحب است) به رکوع برود نمازش درست است . و اگر بدون تکبیر انتقال هم به رکوع برود نمازش درست است اما اگر بعد از نیت با یک تکبیر به قصد تحرم و انتقال به رکوع برود نمازش باطل است.

- اگر مأموم در رکعت دوم نماز صبح به جماعت برسد و همراه امام قنوت نماز صبح را بخواند ، پس از سلام دادن امام ، مأموم که رکعت دوم خود را می خواند لازم است قنوت را مجدداً در رکعت دوم بخواند .

قطع اقتداء در نماز جماعت

۱- پس از سلام اول امام ، اقتدای مأموم پایان می یابد ، و مأموم می تواند بعد از سلام اول امام و شروع به سلام دومش ، سلام اول و سپس سلام دوم را گفته و نمازش را تمام کند، لکن بهتر است بعد از هر دو سلام امام ، اقدام به سلام یا قیام برای باقیمانده نماز بنماید.

۲- اگر پس از سلام امام ، مأموم نمازش باقیمانده باشد ، مأموم قیام کرده و باقیمانده نمازش را می خواند ، همچنین می تواند به کسی دیگر اقتداء کند و یا کسی دیگر به او اقتداء نماید.

۳- اگر شخصی نماز قضا یا مستحب می خواند و دیگری وارد شد و نماز ظهر را به او اقتداء کرد اگر پس از سلام امام ، (رکعتی یا چند رکعت از) نمازش باقی باشد امام می تواند نماز ظهر را به او اقتداء کند .

۴- مأموم در صورت داشتن عذر شرعی (مانند بیماری ، کار فوری و یا خواندن قنوت و تشهد اول در صورت ترک کردن آنها از سوی امام) می تواند در اثنای جماعت (باستثنای رکعت اول نماز جمعه) با قصد قلبی از امام جدا شود و نماز خود را بطور مستقل بخواند و تمام نماید.

- ۵- اگر قضای نمازهای صبح و مغرب و عشاء با جماعت ، در وقت نمازهای جهریه (بعد از غروب آفتاب تا طلوع خورشید) باشد ، می توان با صدای بلند و در وقت نمازهای سرپه آهسته خواند و ضمناً سایر نمازها (ظهر و عصر و رواتب) در هر وقت که باشند آهسته خوانده می شوند .
- ۶- سبقت عمدی بر امام در سلام اول ، نماز را باطل می کند و اگر سهواً باشد باید مجدداً بعد از سلام امام ، سلام دهد .

عذرهای ترک جماعت

- ترک نماز جماعت جایز نیست مگر به سبب عذری از جمله :
- ۱- عذر عمومی مانند : باران ، طوفان باد در شب ، یا گل و لای زیاد.
 - ۲- عذر خصوصی مانند : بیماری ، گرسنگی شدید ، احتیاج به قضای حاجت ، ترس جانی یا مالی ، ترس از طلبکاری که موعد قرض او رسیده و قرض پرداخت نشده باشد ، آمادگی برای سفر و ترس از جاماندن از همراهان ، داشتن بیمار و نیاز به پرستاری وی ، دلتنگی بیمار در غیاب او ، نداشتن لباس و لخت بودن ، خوردن چیزی بد بو همچون سیر و پیاز ، بیماری واگیر ، چاقی

بیش از حد ، عروسی در وقت نمازهای شب برای داماد ، غلبه خواب ، گشتن به دنبال گمشده ای ، تلاش برای بازپس گرفتن مال غصب شده خود یا کسی دیگر ، تلاش برای خاموش کردن آتش و نجات غریق و نجات جان و مال دیگر ، ضرورت خدمت به پدر و مادر و وجود خویشاوند نزدیک به مرگ ، نابینایی که عصاکش ندارد ، در این موارد شخص امکان رفتن به مسجد برایش میسر نیست ، می تواند نمازش را در منزل به جماعت و یا به تنهایی بجا آورد .

آثار تربیتی نماز جماعت

پیامبر (ص) درباره ی فضیلت نماز جماعت می فرماید :

((صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً))^(۱)

ادای نماز به جماعت بیست و هفت درجه نسبت به نماز فردی برتری دارد .

و اما برخی از آثار تربیتی نماز جماعت عبارتند از :

۱- عادت به نظم و انضباط و وقت شناسی و حضور به موقع برای انجام هر کار سودمند دیگری .

^۱-بخاری و مسلم

۲- عادت به تعاون همکاری با جماعت و تقویت روحیه ی جمع گرایی و پرهیز از خودمحوری و خودخواهی و تک روی.

۳- زدودن حس کبر و خودبزرگ بینی ، چون نماز جماعت سبب می شود که فرد با هر مقام و منزلت ، ثروت و وضعیتی در کنار فرد فقیر و بینوا و فاقد هر گونه امتیازی پهلو به پهلو بایستد و نه تنها خود را برتر از او نداند بلکه احساس نماید که شاید او نزد پروردگار از وی گرمی تر باشد ، پس چه جای تکبر و خود بزرگ بینی و فخر فروشی.

۴- لبیک به ندای ” حَىَّ عَلَى الصَّلَوه “ بشتاب به سوی نماز، و حضور در نماز جماعت سبب شکوفایی استعداد و آمادگی برای انجام سایر دستورات خداوند متعال می شود . **وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ** ^(۱) و نماز سخت دشوار و گران است مگر برای فروتنان .

۱- بقره / ۴۵

فصل دوّم :

نماز جمعہ

اهمیت و فضیلت نماز جمعه

سبب نامگذاری این روز به روز جمعه ، اجتماع و گرد آمدن مردم برای نماز و همچنین گرد آمدن حضرت آدم و حواء در این روز بعد از راندن شدن آنها از بهشت ، و جمع شدن خیر و برکت و رحمت الهی در این روز است .

- روز جمعه بزرگترین روز و نماز جمعه بزرگترین نماز است .
((يَوْمُ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْأَيَّامِ وَ أَعْظَمُهَا وَ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ يَوْمِ الْفِطْرِ وَ يَوْمِ الْأَضْحَى))^(۱) روز جمعه سرور روزها و بزرگترین آنها است و در نزد خداوند متعال از عید فطر و عید قربان بزرگتر است .

- نماز جمعه حج بینوایان و عید مومنان است .
((الْجُمُعَةُ حَجٌّ الْمَسَاكِينِ وَ عِيدُ الْمُؤْمِنِينَ ...))^(۲)
- هر مسلمان اهل طاعتی که در شب یا روز جمعه بمیرد نزد خداوند متعال اجر شهید دارد .
- ترک نماز جمعه موجب بدبختی دنیا و عذاب آخرت است .

۲- رواه بیهقی

۱- رواه بیهقی

((مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثًا مِنْ غَيْرِ عَذْرِ فَقَدْ نَبَذَ الْأِسْلَامَ وَرَاءَ ظَهْرِهِ)) هرکس سه جمعه را بدون داشتن عذر ترک کند بی گمان به آیین اسلام پشت نموده است .

- نماز جمعه به دلیل کتاب و سنت واجب است .

((يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَكَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ))^(۱) ای کسانی که ایمان

آورده اید وقتی اذان برای (حضور) در نماز جمعه اعلام شد ، دست از معامله بردارید و فوراً به سوی ذکر خدا (نماز جمعه) بشتابید.

- نماز جمعه دو رکعت است و آداب آن مانند دیگر نمازها واجب است.

^۱- جمعه ۹ /

نماز جمعه بر چه کسی واجب است؟

نماز جمعه (بااستثنای کسی که عذر موجه مانند : برهنگی ، تشنگی ، گرسنگی ، خطر مالی و جانی یا شرفی داشته باشد) بر کسی واجب است که برخوردار از شروط هفتگانه زیر باشد :

- ۱- مسلمان باشد.

- ۲- بالغ باشد .

- ۳- عاقل باشد (نماز جمعه بر دیوانه و از هوش رفته واجب نیست) .

- ۴- مذکر باشد (نماز جمعه به دلیل وظایف خطیر بر زن و دختر و خنثی واجب نیست و به شرط برخورداری از ایمان و تقوا اجر خانه داری و بچه داری برابر اجر نماز جمعه و جهاد برای آنها محسوب می شود) .

- ۵- آزاد باشد (نماز جمعه بر برده ، زندانی ، بیمار و شخص تجهیز و تکفین کننده مرده واجب نیست) .

- ۶- مقیم باشد (در آبادی که چهل نفر واجدالشرايط باشند نماز جمعه بر آنها واجب است ، اگر نماز جمعه را برگزار ننمایند همگان مقصر و سخت گناهکار خواهند بود) .

- بر کسانی که نماز جمعه بر آنها واجب است بعد از طلوع فجر روز جمعه تا پایان نماز جمعه ، سفر کردن برای آنها حرام است مگر اینکه در مسیرشان در نماز جمعه شرکت کنند و یا برای نماز جمعه برگردند . و یا شرکت در نماز جمعه سبب ضرر مالی (اخراج از کار) و ضرر جانی برای آنها باشد .

۷- تندرست باشد (نماز جمعه بر بیمار واجب نیست) .

- هرکس نماز ظهرش درست باشد (مانند کودک ، برده ، مسافر ، زن و خنثی) نماز جمعه اش نیز جایز است .

- کسانی که نماز جمعه بر آنها واجب است اما بنا به دلایلی در نماز جمعه شرکت نکرده اند باید تا پایان نماز جمعه ، نماز ظهرشان را به تأخیر بیندازند شاید مانع برطرف شود و آنها بتوانند در نماز جمعه شرکت کنند ، اما اگر امکان برطرف شدن مانع وجود نداشت می توانند نماز ظهرشان را بخوانند ، بهتر است آنان نماز ظهرشان را نهانی بجا آورند تا تصور نشود که بدون عذر نماز را ترک کرده اند ، و موجب هم چشمی دیگران نشوند .

شروط اختصاصی نماز جمعه

نماز جمعه پنج شرط دارد که عبارتند از :

۱- دو رکعت نماز و دو خطبه جمعه در وقت نماز ظهر برگزار می شوند ، اگر قبل از وقت نماز ظهر انجام شوند نماز جمعه باطل و اگر بعد از وقت ظهر باشد نماز ظهر به عوض آن قضا می شود. و اگر قبل از سلام اول نماز، وقت ظهر تمام شود باید سلام داده نشود و دو رکعت دیگر نماز گزارده شود (تا تبدیل به نماز ظهر شود). برای کسی هم که در رکعت دوم به نماز جمعه می رسد این شرط (وقت) جاری است . در صورت فوت وقت باوجود نیت نماز جمعه چهار رکعت بجا می آورد.

۲- نماز جمعه در شهر یا روستای محل سکونت برگزار می شود و نماز جمعه بر چادرنشینان همیشگی واجب نیست. اما اگر بر اهل آبادی نماز جمعه واجب باشد و در تابستان کوچ بهاری داشته باشند و در یک محل جمع شوند نماز جمعه بر آنها واجب است ولیکن اگر چندین بار جابجا شوند جمعه بر آنها واجب نیست .

۳- در همان محل جز در حالت ضرورت ، نماز جمعه دیگر همزمان با آن برگزار نشده باشد. اگر بدون ضرورت برگزار شود

جمعه ای که با تکبیر تحریم از جمعه دیگر جلو افتاده صحیح و دیگری فاقد اعتبار بوده و بایستی نماز ظهر را برگزار نمایند .

۴- نماز جمعه به جماعت گزارده شود و هم امام و هم مأوم نیت جماعت را بیاورند . نیت : نیت دارم دو رکعت نماز فرض جمعه را به جماعت بجا آورم برای خدا الله اکبر . امام به جای جماعت ، می گوید به امامت

- جماعت تا پایان رکعت اول شرط است بنابراین اگر در رکعت دوم امام بی وضو شود نمازگران می توانند رکعت دیگر را به تنهایی بگذارند.

- تعداد نماز گزاران تا پایان نماز بایستی از چهل نفر کمتر نشود گرچه یکی از این چهل نفر خود امام باشد. و این چهل نفر بایستی مذکر ، عاقل ، بالغ و مقیم باشند و با غیر این افراد (مثلاً کودک و مسافر و زن) عدد چهل تکمیل نمی شود.

- در صورتی که نماز جمعه بنا به قول قدیم امام شافعی که نماز جمعه را با کمتر از چهل نفر (دو ، چهار و سیزده نفر) جایز دانسته اند. برگزار شود ، برای رفع اختلاف سنت است بعد از نماز جمعه ، نماز ظهر هم به جماعت گزارده شود.

- کسانی که در فصول مختلف سال بنا به دلایلی موقتاً به باغ یا مزارع نقل مکان می کنند اگر صدای اذان را بشنوند شرکت در نماز جمعه بر آنها واجب است .

۵- خواندن دو خطبه پیش از نماز جمعه که دارای پنج رکن است :

۱- حمد و ثنای خداوند متعال ، مانند : **الْحَمْدُ لِلَّهِ يَا أَحْمَدُ اللَّهُ يَا نَحْمَدُ اللَّهَ .**

۲- صلوات بر پیامبر ، مانند : **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّد .**

۳- توصیه و سفارش به رعایت تقوا و پرهیزکاری و فرمانبرداری از خداوند متعال ، مانند : **أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ طَاعَتِهِ . يَا ،**
إِتَّقُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوهُ . ((این سه رکن باید در هر دو خطبه نماز جمعه رعایت شوند)) .

۴- خواندن حداقل یک آیه از قرآن کریم که معنی آن برای اکثریت قابل فهم باشد . مانند : **((فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ)) .**

۵- دعای خیر برای آخرت مردان و زنان مسلمان ، مانند : **((اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ))**

شروط خطبه های جمعه

خطبه های جمعه نُه شرط دارند که عبارتند از :

- ۱- حداقل ، ارکان خطبه به زبان عربی خوانده شود . (وعظ و ارشاد به زبان اکثریت شرکت کنندگان باشد) .
- رعایت موالاة در سه رکن اول به ترتیب (حمد , صلوات , وصیت به تقوی و طاعت) لازم است .
- ۲- خطبه ها بعد از زوال در وقت نماز ظهر خوانده شوند.
- ۳- در صورت توانایی ، امام خطبه ها را در حالت قیام بخواند.
- ۴- امام در بین دو خطبه به اندازه خواندن سوره اخلاص بنشیند و سکوت نماید .
- ۵- بین دو خطبه زیاد فاصله نشود . اگر بیش از اندازه دو رکعت خفیف نماز فاصله شود بایستی خطبه اول از نو خوانده شود .
- ۶- شنواندن خطبه حداقل به چهل نفر از واجدین شرایط .
- ۷- طهارت از حدث اکبر و اصغر (جنب نبودن و بی وضو نبودن) امام .
- اگر امام در بین خطبه و نماز بی وضو شود فوراً وضو بگیرد در صورتی که فاصله زیاد نیفتد نیازی به تکرار خطبه ها نیست.
- ۸- ستر عورت .

۹- خطبه ها پیش از نماز جمعه خوانده شوند .
- بهتر است خطبه ها مختصر و مفید و متناسب با اوضاع فعلی مسلمانان باشد و امام در صورت امکان از خواندن سوره های طولانی و دعا های اضافی بپرهیزد.

آداب جمعه (برای امام جمعه)

۱- سنت است امام بعد از اجتماع مردم و هنگام داخل شدن وقت نماز به مسجد بیاید و پس از گزاردن دو رکعت نماز سنت جمعه به منبر برود . و برنماز گزاران سلام کند و در وقت خواندن خطبه شمشیر (اسلحه) به دست چپ گرفته و بر آن تکیه کند.

۲- سنت است امام به طور مستقیم نگاه کند و از نگاه کردن به این طرف و آن طرف بپرهیزد .

۳- خطبه اوّل را با دعای اخروی برای مومنین و مومنات و مسلمین و مسلمات خاتمه داده و به اندازه سوره اخلاص بنشیند و سپس بلند شده و خطبه دوّم را شروع کند . در فاصله بین دو خطبه امام آهسته سوره اخلاص را می خواند و سایرین برای خود دعا می کنند.

- ۴- مبالغه در وصف حُکام در خطبه جمعه مکروه است .
- ۵- سنت است خطبه دوّم با خواندن یک یا چند آیه و سپس با گفتن ((اَسْتَغْفِرُاللهَ لِيْ وَ لَكُمْ)) پایان داده شود .
- ۶- سنت است امام در رکعت اوّل نماز جمعه بعد از سوره فاتحه سوره جمعه و در رکعت دوّم سوره منافقون را بخواند یا در رکعت اوّل سوره الاعلی و در رکعت دوّم سوره غاشیه را با صدای بلند بخواند .
- ۷- آنکه خطبه می خواند شرط نیست حتماً امام هم باشد بنابراین اگر کسی خطبه بخواند دیگری می تواند پیشنماز شود.

آداب جمعه (برای نمازگزاران)

- ۱- در هنگام بیان خطبه ها حرف زدن برای نمازگزاران سخت مکروه است و سبب کاستن ثواب جمعه ایشان می شود. حتی جواب سلام دیگران هم مکروه است .
- ۲- شنوندگان روبروی امام و رو به قبله بنشینند .
- ۳- اگر شخصی در اثنای خطبه ها وارد مسجد شود سنت است دو رکعت خفیف نماز سنت جمعه بگزارد و بنشیند و خطبه ها را گوش کند .

- ۴- اگر شخص تازه وارد فرصت خواندن دو رکعت نماز سنت نداشته باشد بهتر است ننشیند و منتظر اقامه نماز باشد .
- ۵- سلام کردن تازه وارد در هنگام ایراد خطبه مکروه است .
- ۶- گفتن الحمد لله به هنگام عطسه و جواب دادن به *يَرْحَمُكَ* الله جایز است .
- ۷- در بین خطبه ها (وقتی که امام می نشیند) سخن گفتن برای امام و مأموم مکروه نیست .
- ۸- خوردن آب در وقت خطبه جایز است .
- ۹- آمین گفتن نمازگزاران در پایان دعای خطیب سنت است . و صلوات دادن (اللهم صلّ علی محمد و علی آل محمد) آهسته در وقت شنیدن نام پیامبر^ص مستحب است .
- ۱۰- برای مأموم در هنگام استماع خطبه داشتن وضو شرط نیست.
- ۱۱- لگد کوب کردن مردم در صف نماز جمعه جایز نیست مگر به قصد پُرکردن صف خالی باشد .
- ۱۲- در صورت ازدحام نمازگزاران و عدم امکان سجده بردن ، جایز است روی بدن نمازگزاران دیگر سجده شود یا منتظر بماند تا امام و سایر نمازگزاران برخیزند آنگاه سجده ببرد و خود

را به امام برساند و با امام همراه شود اگر قبل از رکوع رکعت دوم به امام برسد همراه امام سلام می دهد اما اگر بعد از رکوع رکعت دوم به امام برسد با امام همراه می شود اما بعد از سلام امام برخاسته و یک رکعت دیگر بجا می آورد .

رسیدن به نماز جمعه

۱- اگر مأموم به رکوع دوّم نماز جمعه برسد به نماز جمعه رسیده است و بعد از سلام امام یک رکعت دیگر می خواند و سلام می دهد .

۲- اگر مأموم بعد از رکوع دوّم به امام برسد باید نیت نماز جمعه بیاورد اما بعد از سلام امام باید چهار رکعت نماز (بجای نماز ظهر) بخواند .

۳- اگر شخصی با امام یک رکعت نماز جمعه بگذارد و بعد از سلام امام معلوم شود فرصت برای یک رکعت دیگر در وقت نماز جمعه باقی نمانده و وقت نماز عصر فرا می رسد ، بایستی بجای یک رکعت نماز، چهار رکعت بگذارد.

استخلاف یا جانشینی امام

- ۱- اگر امام به سبب شکسته شدن وضو یا خون دماغ شدن و یا هر دلیل دیگر ، نماز را ناتمام گذاشت می تواند کس دیگری را از میان مأمومین به جای خود ، امام قرار دهد تا نماز را برای مأمومین تمام کند .
- ۲- اگر امام کسی را انتخاب نکرد مأمومین می توانند کسی را انتخاب کنند و یا کسی که از میان مأمومین به امامت شایسته است با مقداری تقدم از صف اول ، امامت را به عهده می گیرد .
- ۳- اگر امام در رکعت دوم باشد و از امامت خارج شود تعیین جانشین لازم نیست . و هر یک ، رکعت باقیمانده را خوانده و سلام می دهند.
- ۴- اگر امام در رکعت اول نماز جمعه ، نماز را به جا گذاشت و امکان جانشینی نبود نمازگزاران نماز را به صورت ظهر چهار رکعتی می گزارند.
- ۵- استخلاف در اثنای خطبه هم درست است و جانشین ، خطبه و نماز را از جایی که امام قطع کرده ادامه می دهد.
- ۶- جانشین در خطبه و نماز باید از کسانی باشد که امامتشان درست است .

۷- بهتر است کسانی که شایستگی استخلاف دارند معمولاً پشت سر امام نماز بگذارند تا در وقت استخلاف از آنها استفاده شود .

۸- برای استخلاف نیت لازم نیست .

۹- روش استخلاف چنین است :

- امام بازوی کسی را می گیرد و او را یک گام به جلو می برد.
- یکی از مأمومین بازوی مأموم دیگر را گرفته و او را جلو می اندازد.
- شخص خود جلوتر رفته و امامت را عهده دار می شود.

سنت های جمعه

- ۱- غسل سنت جمعه که وقت آن از طلوع فجر صادق (اذان صبح) تا وقت رفتن به نماز جمعه می باشد.
- ۲- زود رفتن به مسجد (وقت رفتن به مسجد برای ادای نماز جمعه پنج ساعت قبل از نماز شروع می شود).
- ۳- پیاده رفتن به مسجد جامع.

- ۴- رفتن با آرامش و وقار (سنت است از راه دورتر برود و از راه نزدیکتر برگردد و در راه مسجد و داخل مسجد به ذکر و تسبیح و تلاوت قرآن مشغول باشد).
- ۵- پوشیدن بهترین و پاکترین لباس.
- ۶- گرفتن ناخن ها
- ۷- استعمال عطر و دوری جستن از بوی بد.
- ۸- مسواک زدن .
- ۹- خواندن سوره کهف در شب و روز جمعه.
- ۱۰- دعای خیر کردن برای خود و سایر مسلمانان .
- ۱۱- صدقه و خیرات و انجام کارهای نیکو در شب و روز جمعه
- ۱۲- صلوات و سلام فراوان فرستادن بر پیامبر^ص و آل و اصحاب پیامبر^ص , (اللهم صلّ علی محمد و علی آله و صحبه و سلّم)
- ۱۳- پرهیز از خوردن چیز بدبو در شب و روز جمعه.
- ۱۴- معامله و خرید و فروش در وقت فرا رسیدن نماز جمعه مکروه و هنگام اذان دوّم تا پایان نماز جمعه حرام است .

منابع و مأخذ

سید سابق	۱- فقه السنّه
شرف الدین یحیی النّووی	۲- السّراج الوهّاج
دکتر مصطفی الخن	۳- الفقه المنهجي
دکتر مصطفی البغا	
علی الشربجي	
محمد ربیعی	۴- باقیات صالحات
عبدالکریم مدرّس	۵- شریعت اسلام